

FORRADALOM ÉS ELLENFORRADALOM A ZSIDÓ SAJTÓBAN

Péter RÓBERT

ABSTRACT

After the lost world war there was a riot followed by a dictatorship of the proletariat modelled on the Soviet Union. When the revolution collapsed the counter revolution defined the political system in Hungary. All these changes affected the Hungarian Jews strongly. Among the leaders of the revolutions there was a great number of Jewish intellectuals whose participation was highly overrepresented compared to their rate within the population. When the previous system were reconstructed the antisemitism flashed. All of these were reflected in the Jewish press of the era though they tried to favour the power. They welcomed the Council Republic though it pursued the Jewish religion, as well. The Jewish press referred to this issue when the Council Republic fell. The study cited from the Jewish publications (Equality, Jewish Review, Past and Future) to demonstrate their attitude in this changing and interesting era.

KEYWORDS: Council Republic, Dictatorship of the proletariat, Synagog, „Wakers”, Censorship, Counter revolution, White terror

Az emancipáció hamar fellendítette a zsidó sajtót¹ Magyarországon. A kultúra iránt érdeklődő kisebbség igényelte, hogy saját lapjai legyenek, de zsidó publicisták nagyon sokan más újságokba dolgoztak. Általában a hivatalos zsidó sajtó a mindenkori kormánypolitikához igyekezett idomulni. Így volt ez az első világháború alatt, de a forradalmak idején is.

Egyenlőség²

Az Őszirózsás Forradalmat a zsidó sajtó, köztük az Egyenlőség üdvözölte és megpróbált a Tanácsköztársasághoz is alkalmazkodni, de az utóbbiak világnézeti okokból ezt nem fogadták el.

Szabolcsi Lajos ugyan ellene volt a változásoknak és nem adta nevét a proletárdiktatúra támogatásához és az Egyenlőség 1919. március 29, április 5, és 12-es számai a szerkesztő neve nélkül jelentek meg, de az első hetekben úgy látszott megmarad a zsidó sajtó. Szabolcsi Lajos az 1919. szeptember 11-i számban így irt ezekről: „A proletárdiktatúra idején, a terror nyomása alatt láttak napvilágot: ...semmilyen felelősséget nem vállal.” Hát igen. A március 29-i vezércikk „Az új Magyarország” címmel köszöntötte a Tanácsköztársaságot. „A proletárdiktatúrát, a szegények és elnyomottak diadalát ki tudná jobban és átélőbben üdvözölni, mint az évezredek elnyomotta, a zsidóság? ...ebben az országban eddig minden osztályban képviselve volt a zsidóság. A kapitalista rendszer és az osztályuralom megteremtette a kapitalista munkás és kifosztott zsidókat. Elég volt ebből a középkori állapotból.”

¹ Zsidó sajtón a korabeli szóhasználattal ellentétben a felekezeti és cionista lapokat értem. Sajnos ekkoriban a zsidó újságírók által írt és nagyrészt zsidók által olvasott polgári újságokat (pl. Est, az Újság) is így nevezték, némi antiszemita ízzel..

² A legelterjedtebb felekezeti újság, a kongresszusi irányzatú zsidóság szócsöve (1881-1939)

A Tanácsköztársaság bukása után sokan a zsidókat tették felelőssé. Napirenden voltak az utcai atrocitások, augusztus 5-én az ébredő magyarok még a zsidó diákok menzáját is megtámadták. 12-en megsebesültek (1919. szeptember 11. 10 pn)

A nemzetiségek által lakott és a most az Antant által megszállt területekről zsidóellenes támadásokról számol be. Igyekszik a zsidó történelemből forradalmi jellegű momentumokat felhozni. Például cikket ír az esszéusokról, akik valóban vagyonszűkörségben éltek. Szerinte ez tulajdonképpen „zsidó kommunizmus kétezer év ezelőtt”, amelynek előírásaiban már meg van „a közvagyon fejlettebb, állami gondolata”. Belső hír: a Budai Hitközség vezetőségválasztásáról írva „direktórium” kifejezést alkalmaz. Ezekről a dolgokról írva a következő (1919. április 5. 38. évfolyam) héten kénytelen megjegyezni „sajnos hitközségeinkben és felekezeti testületeinkben a legnagyobb fejvesztettség és bizonytalanság uralkodik”. Április 12-i száma teljesen a Tanácsköztársaságot támogatja. A címlapon Somlyó Zoltán Rabszolgák című verse, az egyiptomi piramisépítésekre emlékeztet, a „zsidó páriák” szenvedéseit ecseteli. A vezércikk Molnár Jenő tollából: Strófák Mózesről, a rabszolga vezérről szól, felhasználva a közelgő Peszach-ot, hogy felszólítsa a zsidókat a szabadság ünneplésére. „Szabadság! Szabadság! És ez a szó az élet, a szétmorzsoltságrablanc, a fölgyjűjtott járom, napfény és levegő, boldogság, egészség, tisztaság és jóság. Gyárak és műhelyek, bányák és vasutak, termőföld rögének, hivatal szobáknak, munkában törődött tisztas szegény népe: emlékezzél mostan! Emlékezzél első szolgatestvérekre dölyfös Fáraóknak kényére görnyedő, korbáccsal kergetett, vérben agyonhajszolt, rongyos söpredéknél is rongyosabb sorsú zsidó proletárok mártír életére.” Hiába próbált azonban a közelgő Peszach-nak némi marxista értelmet adni, ez volt a Tanácsköztársaság alatt a lap utolsó száma, utána betiltották. Így jártak a hitközségi szervezetek is, még a Chevra Kadisát is megszüntették.

Következő száma csak 1919. szeptember 11-én jelent meg, de a lapszám folyamatos 17. szám. Fejlécén a román megszállás jele Censurat: Statioicu. Címoldalán a Pesti Izraelita Hitközség augusztus 28-i ülésén elfogadott nyilatkozat, amely hat pontban elítéli a proletárdiktatúrát. Ekkor már a lap kénytelen beszámolni a zsidó ellenes atrocitásokról, amelyekben a különítményesek jártak az élen. Települések szerint ismétli a felháborító eseményeket, amelyek az orosz pogromok mintájára bántalmazással, fosztogatással jártak. Szeptember 25-i száma is bővelkedik a szörnyű részletekben. A cím már őszinte: Dunántúli zsidó üldözések. Ha a keresztény lakosok megpróbálják² menteni zsidó polgártársaikat őket is bántalmazzák, esetleg meg is ölik.

November 2-i száma első oldalán pontokba szedve ismerteti Friedrich István kormányának röpiratát a zsidó ellen. Bemutatja hatását is: pogrom, gyilkosságok, terror. Helyek és nevek felsorolása, a fehérterror megnyilvánulásai augusztustól kezdve. Volt pl. egy fővárosi ügyvéd, aki még a kommunisták elől menekült Nagyhantásra és „két fehér tiszt” meggyilkolta. Meglepő bátorsággal támadja a Friedrich-kormányt, azután már ismét lojális. Következő héten a hazatért Vázsonyi Vilmos írja a vezércikket: „A zsidó-kérdés”. Tiltakozik a „külön zsidó rendszabályok” terve ellen. Nov. 15-i száma már a másnap bevonuló Nemzeti Hadsereget köszönti. A hitközség vezetői az utcán várják őket, a főbbik este az operai díszelőadásra is meg lettek hívva. Szörnyű hírek a pogromok, külföldre való hivatkozással próbál hatni, az ország jó hírének árt az antiszemitizmus. Székely Ferenc a pesti hitközség elnöke így ír: „A Nemzeti Hadsereg és annak fővezérlet éppoly kevésbé felelős egyes hitvány emberek gáztetteiért, mint a magyar zsidóság a proletárdiktatúra bűneiért”. Kéri a zsidó lakosságot, hogy ne hallgasson a „rémhírekre”. Ennek ellenére rohamosan nő a kitértek száma, erről részletesen ír.

Reménykedik a rend helyreállításában, még később is idézi tiszasülyi Polnay Jenő hitközségi vezető annak idején Siófokon Horthynak mondott szavait, amikor is a különítmények

véres tevékenységének beszüntetését kérte és cserében a zsidóság támogatását ajánlotta: „Amint az egész világháború alatt, bajban, veszedelemben, nyomorúságban, együtt szenvedett és küzdött a zsidó magyar a keresztény magyarral, úgy hisszük és úgy reméljük, hogy Magyarország újjáépítésében épp így vállvetve fogunk keresztény polgártársainkkal együtt dolgozni.” (Ezt a felajánlkozást a hitközség 100 ezer koronás alapítványa is alátámasztotta).

December 6-án, az általa köszöntött Horthy nevenapján a 28.sz. arról számol be, hogy Kemény Zsigmond végzett joghallgató doktornak avatását milyen brutálisan akadályozta meg az un. „kapuórság”. A kitüntetett volt frontharcost nem engedték a terembe! 4.lapon az Izraelita Országos Iroda elnöke. Mezey Ferenc beadványának részleteit olvashatjuk „Vallásügyi likvidáció” cím alatt, amelyben keserűen visszaemlékezik a pár hónappal azelőtti eseményekre, a Tanácsköztársaság egyházpolitikájára. Fáber Oszkár volt kegyesrendi szerzetesből lett elvtárs vezetésével öttagú bizottság szállt ki a Síp utcába. Nagy erkölcsi és anyagi károkat okoztak, még a Chevra Kadisát is feloszlatták. Agyonlövetéssel fenyegetőztek az ellenkezés esetére (nem volt szükség rá!)Működésük eredménye „belső és külső szenny” volt. Viszont megjegyzi, hogy a rabbi- és tanítóképző diákjainak ösztöndíját havi 300 koronára emelték!

December 23. 30-31.sz.-ban jegyzőkönyvszerű részletességgel ír a fehérek gyilkosságairól. „Alföldi zsidó mártírok” címmel Izsák, Orgovány, Lajosmizse áldozatait sorolja fel. Nem hallgatja el gyilkosaik neveit sem,Francia Kiss Mihályról megjegyzi:”volt orgoványi vörös csendőr”.Azért kiemeli egyes áldozatok antibolsevista cselekedeteit –amelyek nem mentették meg őket. Végig lényeges védekezés a forradalomban való zsidó részvétel vádjá ellen! Irodalmi vitát indít a levél Herceg Ferenchez. Oka: a jeles író megváltoztatta A hét sváb című könyvének színdarabváltozatát. Az új cím Fekete zászló, de ennél lényegesebb, hogy hatra fogyatkozott a hősök száma. A kimaradt hetedik ugyanis zsidó volt...

Még a hirdetésekben is megjelenik a hivatalos irányvonal. Állást keres „menekült zsidó tanító, aki nemzetiségi vidéken a magyar állameszméért küzdött”.Szomorúan igaz az 1920-as év első számában a vezércikk címe: „A rettenetes év”. Szóhasználata azonosul a hivatalos irányvonallal:”Károlyi Mihály és hazaáruló bandája...”. Jan.10-i számának első oldalán „Zsidóság és bolsevizmus” a cím, a következő szám is folytatja a témát:”Bolsevizmus és zsidóság”. Mindkét vezércikk mélyen elítéli, a zsidósággal összeegyeztethetetlennek minősíti a kommunizmust. A békeszerződés közeledtével egyre erősebb a lapban az irredentizmus.

Zsidó Szemle.³ 1919 március

Néhány szám más cím alatt jelent meg, de ez nem jelenti a lap megszűnését, hiszen a március 30-án megjelenő 12-13-as szám fejlécén zárójelben közli: „Zsidó szemle XIV. évfolyama”. Érdekes módon ez a szám vasárnap jelent meg, a többi már ismét pénteken, mintegy szombati olvasmányként. „Olvasóinkhoz” címen a duplaszám első oldalán indokolja a változást, üdvözölve a proletárdiktatúrát. A cionizmust hosszú cikkben, kommunistának jellemzi. „Mi három okból is köszöntjük örömmel a proletárdiktatúrát. Először azért, mert biztos hitünk az, hogy az előbbi kormány alatt országszerte ismétlődött üldöztetéseknek és pogromoknak a proletárdiktatúra erős keze egyszer és mindenkorra véget fog vetni. De azért is, mert a mi mozgalmunk kezdettől fogva a szintiszta kommunizmus jegyében működött. „A mi ősállamunkban, a kommunisztikus berendezés őállamában, a zsidó Palesztinában nem volt és nem lesz magánföldbirtok, minden a köz és a köz gondoskodik a dolgozó egyénekről...” Következő oldalon Simon Lajos: A Tanácsköztársaság és a zsidóság címen lojalitást jelent be és általában elítéli a kapitalista rendet. Április 4-i 14.szám vezércikke azért kritikusan vizsgál-

³ Irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat (1911-1944). Szerkesztője Patai József a kultúrcionizmus népszerűsítője, később alijázott.

ja az új intézkedéseket, például a zsidó felekezeti iskolás megszüntetését és követeli „a zsidó nép számára nemzeti ünnepnapját: a szombatot”. Április 15-i 15-16-i duplaszáma a hitközségek „valóságos néphitközségekké” alakítását szeretné elérni és felszólít a Palesztinába kivándorlásra. Addig is őszinte módon adományokat kér „lapunknak fokozottabb feladatai vannak, fokozottabb támogatást igényel. Pénzt! Minden mennyiségben és minden címen! Adjatok – hiszen magatoknak adjátok!” Hangsúlyozott lojalitása ellenére a lapot betiltják, a következő szám 1919. szeptember 12-én már a román cenzor engedélyezésével a fejlécen jelenik meg. Egyébként az alcím már nem is hetilap, hanem csak Cionista röpirat. Az első oldalon ismét Olvasóinkhoz! felhívás, de ez a néhány hónappal előbbivel szemben már a cionista szervezettel felszámoló „vörös terror” méltatlan lépéseit panaszolja, de már kénytelen utalni a fehér terrorra is. „A vörös terror teljes súlyával és gonoszkodásával terpeszkedett rá szervezetünkre... Nem volt nyilvánosság, ahová a sérelmeinket apellálhattuk volna: azok, akik mostan olyan komiszan lezsidóznak minden boltat és pogromokat hirdetnek és csinálnak retorzió képpen azért a kommunizmusért, amely bennünket sújtott legjobban, azért a proletárdiktatúráért, amely zsidó értékeket, zsidó intézményeket pusztított el leginkább, azok derék urak nagyon is békésen viselkedtek akkor, szótlánul húzták meg magukat és alázatos láthatatlanná zsugorodtak a hatalom előtt.” Hivatkozik a lap szerkesztőjének letartóztatására. Közvetlen ezután Magyar dolgokról címen már a Dunántúli pogromokról kénytelen írni. Sajátságos módon az október 31-i szám 22. számot viselt, ami lehetetlen, mert három hét alatt nem jelenhetett meg 16 szám. Az alcím már Cionista Röpirat, hanem Zsidó Hetilap, amely minden pénteken megjelenik. A román cenzor neve Solomanescu esetleges zsidó származásra utal, de ő sem liberálisabb elődeinél, már az első oldalon nagy fehér foltok tanúskodnak a kényszerű kihagyásokról. Vezércikke már a tervezett Numerus clausus ellen tiltakozik. Szomorúan ír a zsidó köztisztviselők elbocsátásáról. Cikken kívül rövid közlés követeli az utolsó három hónap 4000 kikeresztelkedettje névsorának megszegyenítő közlését. Nem szolidáris az elfogott kommunistákkal, de azért cikkben támadja Chevra Chadisát, Pogány József népbiztos apjának elbocsátása miatt (*Chilul cha-Sém*). November 28-án Jövönk címen utoljára jelenik meg, egy hét múlva már ismét Zsidó Szemle a lap neve.

Igen hamar támadások érik hivatalos oldalról is a zsidóságot. A Friedrich-kormány röpirata nyíltan zsidóellenes jellegű szóhasználatában is. Hiába ajánlanak augusztus végén a zsidók támogatást nekik, egy későbbi Egyenlőség (1919. november 2.) közli is a röpiratot, amelyben ilyen kifejezések fordulnak elő: „gaz vörös zsidó, becstelen zsidó, hazaáruló zsidó himpellér, stb.”. Befejezése is fenyegető: „A leszámolás nem fog elmaradni, ami késik, az nem múlik.”

1920-as első szám vezércikke a zsidó sajtó feladatait összegzi, megfogadja: „Mi pedig ígérjük nektek, hogy népünk érdekeinek megalkuvást nem ismerő harcosai leszünk és minden igyekvésünk az lesz, hogy becslést szerezzünk a zsidó népnek kifelé éppúgy, mint a magunk táborában.” Ezekben az években ez elég nehéz feladat volt. Sokat vitatkozik az antiszemizmussal, hivatkozva a zsidók háborús áldozataira. Februártól kezdve több cikkben tiltakozik a Numerus clausus közelgő bevezetése ellen. Úgy látszik ezt a hivatalos szervek nem veszik jó néven, mert a cikkben több sor ki van ikszelve a cenzúra által (*február 13. 7.szám*). Az apró hírek riasztóak, a budapesti utcákon az „ébredő magyarok” verik a zsidó külsejű járókelőket. Gróf Eszterházy Móricot szakálla miatt bántalmazták. (Halló Khon Úr!) Érdekes, hogy az egyes lapszámokat lezáró gyűjtési jelentéseknél megkülönbözteti a korona és az értékesebb kék pénzadományt. Sajnálkozik a brutálisan kiutasított galliciaiak sorsán. A május 7-i 18-as szám teljes egészében Palesztinával foglalkozik, a telepítés támogatására szólít fel. A következő számokban már többet foglalkozik hazai ügyekkel. Védekezik a rágalmak ellen, utalva a zsidók alacsony arányszámára a bűnözők között. Szinte testvérlapjának tekinti a *Remény* című ifjúsági lapot, gyakran ajánlja. Nagyon barátságosan ír Apponyi Albert grófról, aki kiáll a

zsidóság mellett. Később a békekonferencián volt neki nagy szerepe, amellyel a lap zsidó szempontból is foglalkozik, mivel a magyar zsidóság több, mint fele elkerült Magyarországtól. Az év második fele eseménydús volt a mozgalom számára. A cenzúra továbbra is erős, például a június 30-i, 30. szám egész vezércikke kimarad, az olvasók csak az üres oldalt láthatják. Még verseket is töröltek. Ősz közeledtével egyre nagyobb teret kapnak az egyetemi zavargások, zsidóverések. Érdekesen fogalmaz a szeptember 24-i 38-39-i szám vezércikke, amely Prohászka Ottokár püspök alapvetően zsidóellenes beszédjén cionizmusra kedvező részleteit közli és kommentálja. Viszont kirohan „az Ojság” című „ízléstelen és szellemtelen” vicclap ellen, mert kigúnyolja a zsidókat. November 19-i 46.szám vezércikke a Trianoni béke ratifikálásának zsidó vonatkozásait taglalja. Zárómondata: „Szemet hunyunk a támadások, a bántalmazások felett, fájdalomunkat magunkba fojtva fogjuk teljesíteni zsidó és magyar kötelességeinket.” December 17-i 50.szám vezércikke Királykérdés és a zsidóság címen azt tanácsolja, hogy a zsidóságnak ebben az ügyben „a legteljesebb passzivitással és semlegességgel kell viseltetnie.” Az eredményt mindenképpen el kell majd fogadni. A polgári év utolsó számának vezércikkkel felteszi a kérdést: Kikeresztelkedjünk-e? Válasza természetesen tagadó.⁴

Múlt és jövő.⁵

Halálának centenáriumán különösen érdemes elolvasni Lukács Zoltánnak az 1919.februári számban megjelent tanulmányát: „Ady Endre a zsidóságról.” Kiemeli, hogy a közismerten filozemita költő még családjában sem szerette az előítéleteket. Édesapjához írott levelében helytelenítve jegyzi meg: „...kezditek a zsidót nagyon nem szeretni”. Ugyanebben a számban a Tollhegyről rovat „Cionizmus és pogrom” címmel tiltakozik a vád ellen, hogy a cionisták tehetnek az antiszemitizmusról.

1918. április-májusi szám Ekstein Wolf: Jegyzetek az orosz fogságból című cikksorozatának egyik tagja barátságos a szovjethatalom iránt. („A zsidóság az orosz szovjeturalom alatt”) Objektíven megállapítja, hogy a forradalom kezdetén „...mindkét oldalon szinte egyenlő arányban állottak a zsidó tömegek is”. A zsidó munkásság „tudta, hogy céljai egyik a világ összes proletárjának céljaival és közös ellenségük a mai társadalmi rendszer”. Lelkesen ír a moszkvai május elsejéről, amikor a számukra hajdan tilos város utcái megtelnek zsidó tömegekkel. Örömmel látja, hogy „új, mozgalmas zsidó közélet keletkezett, amely nagyrészt a kommunista eszmék szolgálatába állott, amellet azonban nem feledkezik meg a zsidó nép kultúrájáról sem”. Még a főszerkesztő Patai Józsefnek is ez a véleménye: „Elkövetkezhet éppen ebben az időben a vallásnak és a zsidó kultúrának új reneszánsza.” (Messiási idők)

1919. okt. 3. Néhány hónap után ismét megjelenő száma első oldalán felteszi a kérdést: „Miért nem jelenhet meg a Múlt és Jövő?”, pedig a tanácsköztársaság betiltó végzése már nincs⁵ érvényben. Az ok az eddig vállaló Hornyánszky-nyomda hirtelen politikai irányváltásában keresendő. Nem adják ki a lap már lekötött és kifizetett papíryanagát, mondván hogy azt egy „keresztény” lap kapta meg. Ezért nincs a lapban illusztráció!

Október 14-én azért némi elégtétellel közli: „Kint az utcán” van a Múlt és Jövő. Védekezik a rágalom ellen, vitatkozik Sz.D. állításaival, a monogram Szabó Dezsőt rejti. Gúnyosan írnak a tömeges kikeresztelkedésről, a „keresztvíz-zajlás” főleg a vagyonosabb réteget érinti. November elsejei száma idézi Horthy kijelentését a József főherceggel folytatott tárgyalásokon a zsidókkal szembeni atrocitásokról: „ünnepélyesen kijelentem, hogy a zsidóüldö-

⁴ Az előző hónapokban rengetegen megkeresztelkedtek, a huszonegy zsidó bárói családból néhány nap alatt huszonhárom lett keresztény, csak a fővárosban több, mint tízezren hagyták el őseik vallását.

⁵ Szépirodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat 1911.-1944. Kultúrcionista irányzatú. Kiadója és szerkesztője Patai József, aki később alijázott.

zések ügyében, melyek felelőtlen elemeknek a bűnei, a legszigorúbb vizsgálatot indítottam, a bűnösöket a tetteseket és uszítókat egyaránt, amennyiben a hadsereghez tartoznak haditörvényszék elé állítom és őket a Magyar Nemzeti Hadsereg kebeléből örökre kizárom, egyébként magától érthetőnek tartom, hogy mindenféle pogromot, felekezeti üldözést és egyéni akciókat kérlelhetetlen szigorral kell elnyomni. November 7-i szám eseteket sorol fel zsidó gyerekek iskolai sérelmeiről. Amikor október 6-án előírás szerint nemzeti kokárdával jelentek meg leszedették velük, mondván hogy ők nem magyarok, méltatlanok rá. Erre kék-fehéret tűztek fel, de azt se volt szabad. Konkrétan említi a Práter utcai leányiskolát és fiúkat más-honnan. Tanáraikról megjegyzi: "akik a legvörösebbek voltak a proletárdiktatúra alatt a kedvező konjunktúrában megféléredtek." Teljesen egyeznek a hivatalos zsidó állásponttal a többi cikkek is. "Szegedi ellenforradalom és a zsidóság" címmel (később sokszor ismételt!) statisztikákat közöl a szerveződő Nemzeti Hadsereg összetételéről. Az első jelentkezők között a zsidó tartalékos tiszt aránya 38%, a toborzott legénység között 17% volt a zsidó! Ugyanezt folytatja a következő szám, ahol az első oldal legszembetűnőbb írásának címe egyetlen szó: Horthy. Hát igen, akkor még nem volt kormányzó, admirálist pedig a tengerét éppen elvesztő országban nem írhattak. Szóhasználata, jelzői felsőfokúak:

„Világító szilárd pont...a háború, a forradalmak és a bolsevizmus borzalmai után... a pártatlan igazságosság korszakának ígéretét jelzi Horthy neve.”

Kénytelen célozni a fehérterrorra: "A tömegszenvedély fellobbantotta dunántúli atrocitásoknak az ő megjelenése vetett véget". Végül a zsidóság nevében lelkesen köszönti a november 16-án Budapestre bevonult Nemzeti Hadseregét és a fővezért! Két hét múlva beszámol a zsidó küldöttség látogatásáról a Nemzeti Hadsereg siófoki főhadiszállásán. Polónyi a küldöttség vezetője beszédében felajánlotta a magyar zsidók támogatását Horthynak, aki barátságos szavakkal ezt elfogadta, bár megjegyezte, hogy „a bolsevista vezérek legnagyobb része az ő felekezetükből került ki.” Jellemző a cikk hangvételére, annak hangsúlyozása, hogy Horthy „sorra cigarettával kínálja a küldöttség tagjait”. Ezt jelentős gesztusnak, biztató előjelnek tartja! A közhangulat változatlanul nyomasztó, már az utcakép is kellemetlen az antiszemita plakátok miatt. Igyekszik vitatkozni, állításait cáfolni, de kevés sikerrel. Pedig még Prohász-kával is vitába száll. Az 1920-as év is rosszul kezdődik. A kommün emléke nem megy feledésbe és változatlanul a zsidókat okolják az akkoriban gyakori jogsértésekért, gyilkosságokért. Ennek ellensúlyozására a Tollhegyről rovat felsorolja a Gyöngyösön a vörösök által kivégzett zsidókat. Már folynak a bukott proletárdiktatúra vezetői, részesei elleni perek (sokkal többet intéztek el a különítményesek minden törvényes formáság nélkül!). Valósággal ujjong, ha a vádlottak között keresztényeket talál, ennek cikket is szentel: "Kommunisták és zsidók". Bizonygatja, hogy a hatágú és az ötágú csillag azért nem ugyanaz! Még nem született meg a rosszlelkű Numerus clausus törvény, de a zsidó hallgatókat már kiverik az egyetemről. Felmerül megoldásnak egy külön zsidó egyetem terve. Amerikai pénz, tudós zsidó tanárok és máshová fel nem vett szorgalmas zsidó diákok lett volna hozzá! Sajnos később Haller István kultuszminiszter megvétózta a kezdeményezést. Kijelentette, hogy amíg ő miniszter nem lesz zsidó egyetem Budapesten. Remélhetőleg forog a sírjában! Támadások miatt nagyon ajánlja az egységet, a több irányzatot magában foglaló Magyar Zsidók Országos Szövetségét jó esz-köznek tartja ennek érdekében. 1920-ban sem változik a hangnem. Védekezik a proletárdiktatúrával kapcsolatos vádak és általánosítások ellen, de a nem szűnő új támadásokra is megpróbál válaszolni. Utóbbiak leleményesek új formák és módszerek alkalmazásában, antiszemita képeslevelezőlapok terjednek, a szerkesztőség bőven kap ilyeneket amire szellemesen válaszol. Tollhegyről rovatában állandó lesz a Kommunisták és zsidók cím, amely valóságos rovattá válik a rovatban. Többször idézi Halmos Pál vörös funkcionárius tavalyi beszédét: "...ha 200.000 zsidógyerek és 200.000 zsidóasszony megdöglik mégis fenn kell tartani a diktatúrát". Külföldi jelentései eszerint válogatnak, pl. "Bolsevik pogrom" címmel számol a Kurszk

városában történt kivégzésekről amelyeknek sok zsidó értelmiségi áldozata volt.(7.sz.febr.13) Ennek ellenére hivatalos szervek gátolják a lap terjesztését, a Kalocsán előfizetéseket gyűjtő megbízottat 17 órára letartóztatják majd kitoloncoltatja a városparancsnok. Az utcákon uralkodó helyzetre jellemző az „Eszterházy Móríciz balesete” jelentés, amely beszámol arról, hogy a volt miniszterelnök grófot az ébredők szakálla és keresztnéve miatt zsidónak nézték és megverték.(Más lap azon sajnálkozott, hogy egy szintén szakállas urat, aki éppen antiszemita cikke kéziratát vitte be hozzájuk is bántalmazták. Két héttel később az első oldalon „A zsidók és az ellenforradalom” arra hivatkozik, hogy „...köztudomású, hogy a zsidóság az ellenforradalomban éppen úgy részt vett, mint hazánk bármely más társadalmi csoportja sőt számárányát messze felülmúló mértékben dolgozott a nemzeti gondolatért”. Jellemző a cenzúrára, hogy még ebből is kihúztak, nagy a fehér folt! Következő szám címlapon folytatja Horthy dicsőítését. (A kormányzó) Stílszerűen hasonlatai a tengerészetre utalnak: „...kezébe vette az ország hányaveti hajójának kormányát”. Elítéli azokat, akik e hajóból kidobnák a zsidót, aki pedig az evezőlapátok után nyúl, mert „Segíteni, menteni, dolgozni akar”. „Remény és bizalom” a jelszava, pedig egyikre sincs ok! Valamivel önérzetesebb a március 6-i 13.sz. cikke: „A bibliai átok”. Tudósít a kávéházak sorozatos megtámadásáról. 5-6 fiatal bottal, boxerrel kiver néha többszáz zsidó vendéget, akik ellenállás nélkül megfutamodnak. Szomorúan idézi a biblia szavait: „Egy megfutamít közületek ezreket és kettő tízezreket”. Mivel egyre inkább bizonyossá válik, a területek elvesztése sokat foglalkozik az ottani zsidó lakossággal, kiemelve a magyarsághoz ragaszkodás jeleit. Később már a Numerus clausus kerül előtérbe, küzd ellene és általában az értelmiségi antiszemitizmus ellen.

Remény⁶

Ez a zsidó ifjúsági folyóirat eszmeiségét tekintve a Múlt és Jövő testvérlapjának tekinthető. 1918.november 15-i sz. vezércikkében dr. Molnár Ernő Forradalom címmel lelkesen üdvözlí a változást. Párhuzamot von 1848. márciusa és 1918. októbere között.”Népköztársaság! Béke!” Nagyon örül, hogy diákok is részt vesznek a védőrségekben ezekben a „történelmi napokban”. Ugyanígy üdvözlí dec.1-én a Kadima zsidó cserkészcsapat tagjait, akik az alkoholtilalom betartását ellenőrzik és a hazatérő katonákat fogadó bizottságot segítik. Az irodán a leányoknak is jut munka. Furcsán aktualizál Székely ⁶Nándor:A fekete sereg című kis színdarabja. Mátyás király feltámad és harcra buzdít a délen megjelenő francia gyarmati katonaság ellen. Tükrözi a balratolódást az 1919.febr.1-i sz. amelyben Szabó Géza: Világok forradalma című írása magyarázza tárgyilagosan külön-külön fejezetekben a magántulajdon, szocializmus és kommunizmus fogalmát. Mózes eszméinek forradalmisága is megjelenik a lapban. 11. lapon Billes Ármin Nem!Nem!Soha! jelszó alatt térképpel tiltakozik a tervezett új határok ellen. Viszont a 15. lapon már héber szótár jelenik meg - először e lapon.1919.ápr-máj. összevont szám első oldalán naqy Lenin kép mellett teszi fel a kérdést:”Mi a proletárdiktatúra?” Támogatja, utalva Spartacus, Dózsa György és Marx szerepére. Érdekes, hogy nem említi utóbbi zsidó származását, a Lassallenál (akinek képét is közli) sem, pedig a róla elnevezett kaszárnyát igen. 9.lap: Palesztina-térkép, felirata szerint „betelepítése kommunista alapon történik: a föld magántulajdon tárgya nem lehet...” Morris Rosenfeld: Az én kis fiam című jiddisből fordított verse is Proletárdal alcímet kap – mégis betiltja a lapot a közoktatásügyi népbiztos.

1920.jan-febr-i számmal indul újra. Így emlékezik a vezércikk: ”Irgalmatlan kezek még a múlt tavasszal lehetlenné tették a megjelenést... A nyár rablásai és az ősz szomorú izgalmai...” Feladat „a Ma rettentő romjainak eltakarítása”. Egyre erősebb az irredenta szellem a

⁶ Hosszú ideig a zsidó ifjúság egyetlen lapja, havonta jelent meg

lapban.”A gyászoló Magyarország”. Figyelmeztet, hogy a zsidóság fele is átkerülhet a határon.Máj.15.9.sz.Ismét Billes Ármin figyelmeztet Nagy Magyarország vesztrére, figyelemmel a nemzetiségek sorsára is. Ez a téma uralja a szépirodalmat is, Zsoldos László: A kis Bocsándi című műve a Felvidéken játszódik.

Áttekintve ezeknek az eseménydús éveknél zsidó sajtóját megállapíthatjuk, hogy a sajnos nagyon is érezhető külső körülmények, gyakran korlátok ellenére igyekeztek tükrözni a magyar zsidóság hangulatát, irányultságuktól függően különböző válaszokat próbáltak adni a kérdésekre, problémákra. Nem rajtuk múlt, hogy ez gyakran nem sikerült. Több évtizedes beidegzettségük alapján igyekeztek megfelelni a mindenkori hatalom elvárásainak, nem ki-hívni haragját. Mai szemmel nézve ez néha túlzásnak tűnik, nem is mindig vált be, visszássá-gokat is eredményezhetett.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Korabeli zsidó sajtó
2. Szabolcsi Lajos: Két emberöltő
3. Az Egyenlőség évtizedei 1881-1931.
4. MTA Judaisztikai Kutatócsoport 1993.
5. Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon II. kötet Kalligram Pozsony, 2012
6. Gonda László: A zsidóság Magyarországon 1526-1945
7. Századvég Kiadó 1992
8. Róbert Péter: Herzl követőinek lapjai
9. A cionista sajtó története Magyarországon 1904-1919
10. Budapest, Bethlen téri füzetek
11. Róbert Péter: Két háború között...
12. A cionista sajtó története Magyarországon 1920-1940
13. Budapest, Bethlen téri füzetek